

**ЗАРИМ ОРНЫ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ӨСӨЛТ БА ХҮН АМЫН ОРЛОГЫН ТҮВШНИЙ
ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮДИЙН ХАРЬЦУУЛАЛТ**
(ЛАВЛАГАА - МЭДЭЭЛЭЛ)

*Ц. Норовдондог (Ph.D), Д. Мягмарцэрэн, Ц. Батдорж,
Г. Билгээ, Ц. Болормаа, Г. Гэрэл, Ч. Онончимээ*

ЗАРИМ УЛСЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ӨСӨЛТ, ХҮН АМЫН АМЬЖИРГААНЫ ТҮВШИНД НӨЛӨӨЛӨХ НЬ

Оршил

УИХ -ын эрхэм гишүүн Д. Ганхуягийн 5 дугаар сарын 2 - ны өдрийн 7/3132 тоот албан бичгээр ирүүлсэн захиалгын дагуу Судалгааны төвийн эдийн засгийн судалгааны баг тус судалгааг хийж гүйцэтгэв. Судалгаанд захиалагчийн хүсэлтийн дагуу улс орныг түүвэрлэхдээ Дэлхийн банкаас гаргасан “Улс орнуудын орлогын түвшингийн ангилал”-ыг гол шалгуур болгон авлаа.² Судалгаанд хөгжлийн түвшингийн хувьд ялгаатай улс орноос тус бүр таван орон сонгон холбогдох үзүүлэлтүүдийг харьцуулан судалсан болно.

Орлогын түвшний хувьд:

- a) Бага орлоготой (1,005 \$ буюу түүнээс доош): Бангладеш, Кыргыз, Балба, Нигер, Тажикистан,
- b) Дунд орлоготой (1,006 – 3,975 \$): Монгол, Молдав, Филиппин, Украин, Вьетнам,
- c) Дундаас дээш орлоготой (3,976 – 12,275 \$) : Бразил, Чили, Казакстан, Малайз, ОХУ
- d) Өндөр орлоготой (12,276 \$ буюу түүнээс дээш): Хорват, Унгар, Польш, Эстони, Словени

Дэлхийн банкны судалгаанд[□] өндөр орлоготой улсуудаас дээрх таван орны ядуурлын үзүүлэлт болон Жини индекс (орлогын тэгш бус хуваарилалт)-ийн үзүүлэлт сүүлийн оны байдлаар тодорхой тусгагдсан байсан тул энэхүү судалгаанд сонгон авлаа. АНУ, Япон, Герман, БНСУ, Франц гэх мэт өндөр хөгжилтэй улс орны хувьд ядуурлын үзүүлэлт болон жини индексийн үзүүлэлт Дэлхийн банкны судалгаанд тусгагдаагүй тул судалгаанд хамруулах боломж байсангүй.

Энэхүү судалгааны зорилго

Тухайн орны эдийн засгийн өсөлтийн хувь нь иргэдийн амьжиргааны түвшин болон өрхийн орлогод хэрхэн нөлөөлж байгаа шалтгаан, нөхцлийг тодруулах явдал юм. Өөрөөр хэлбэл эдийн засгийн өсөлт нэмэгдэхийн хэрээр тухайн улс орны хүн амын ядуурлын түвшин буурч байгаа эсэхийг харьцуулан үзүүлэхийг зорилоо. Түүнчлэн эдийн засгийн өсөлтийг ДНБ -ний хэмжээгээр тооцоолдог өнөөгийн статистик тоцооллын арга нийгэм, эдийн засгийн үзүүлэлтийг үнэн зөв, бодитой харуулж чадаж буй эсэхийг тодруулахыг зорив.

Улс орнуудын эдийн засгийн өсөлт болон ядуурлын түвшин, жини индексийн хоорондын харьцаанаас манай улсын хувьд орлогын тэгш бус хуваарилалтаараа бусад оронтой харьцуулахад ямар түвшинд байгааг тодорхойлохыг зорисон болно.

* * *

² <http://data.worldbank.org/about/country-classifications/country-and-lending-groups>

Судалгааны үр дүн

Судалгааны үр дүнгээс үзэхэд хөгжиж байгаа орнууд буюу бага, дунд орлоготой улс орнуудын эдийн засгийн өсөлт өндөр байгаа ч ядуурлын түвшин нь эдийн засгийн өсөлтөөсөө үл хамааран өндөр хэвээр байгаа нь харагдаж байна. Учир нь эдийн засгийн өсөлтийг тооцоолон гаргахдаа ДНБ -ний өсөлтөөр тооцон гаргаж байна. Гэтэл хөгжиж байгаа болон буурай хөгжилтэй орнуудын хувьд дотоодын үйлдвэрлэл тэр бүр хөгжөөгүй учраас уул уурхай мэтийн экспорт, импорт дээр суурилсан гадаадын хөрөнгө оруулалт өндөр байдаг тул тухайн жилийн ДНБ-ний өсөлт нь тухайн улсын эдийн засагт үр ашиг болж үлдэж чадахгүй байна.

Иймд буурай хөгжилтэй болон хөгжиж буй улс орны хувьд эдийн засгийн өсөлтийг тооцоходоо тухайн улсын иргэдийн орлогын бодит өсөлтөөр тооцоолох нь бодитой үр дүнг харуулж болох юм. Нөгөө талаас эдийн засгийн өсөлтөөс бий болсон орлогыг тэгш хуваарилах нь зүйтэй. Үүнийг өнөөдөр манайд баримталж байгаа хавтгайруулсан халамжийн үйлчилгээ мэтээр ойлгож болохгүй юм. Өөрөөр хэлбэл, төр иргэдэдээ баялаг бүтээх тэгш боломж олгохыг ойлгоно.

Судалгааны үр дүнгээс харахад ихэнхи орнуудын хувьд орлогын хуваарилалт тэгш байж чадахгүй байгаа нь жини индексээс харагдаж байна. Манай улсын хувьд жини индекс нь 36,5 байгаа нь судалгаанд хамрагдсан 20 орны дунджаас 0,3 нэгжээр өндөр байгаа буюу орлогын тэгш бус хуваарилалт их байгааг харуулж байна. Энэ нь нөгөө талаар эдийн засгийн өсөлтөөс бий болсон үр ашиг нийгмийн цөөн хэсэгт төвлөрч тэр хэрээр ядуурал буурахгүй байгааг харуулж байна. Гэхдээ анхаарах нэг зүйл нь өндөр хөгжилтэй орнуудын хувьд жини индекс өндөр байгаа ч ядуурал бага байгаа нь тухайн улсуудад эдийн засгийн өсөлт бодитой байгааг илэрхийлж байна.

1. ДНБ -ний харьцуулалт

ДНБ бол тухайн улсын үйлдвэрлэсэн нийт бараа бүтээгдэхүүний үнэ дээр бүх бараа бүтээгдэхүүний татварыг нэмээд, татаасуудыг (үүнд бараа бүтээгдэхүүний үнийг оруулахгүй) хассаныг хэлнэ. Үүнийг тооцоход үйлдвэрийн хөрөнгийн хорогдол мөн байгалийн нөөц баялагийн хорогдол, байгаль орчны бохирдол зэргийг хасаж тооцохгүй.

Судалгаанд авсан тоон үзүүлэлтүүдийг ам.доллараар тооцдог бөгөөд улсуудын ДНБ-ийг тооцон гаргахдаа тухайн орны дотоодын мөнгөн тэмдэгтийг тус улс дахь ам.долларын тухайн жилийн албан ёсны ханшаар хөрвүүлж гаргасан болно.

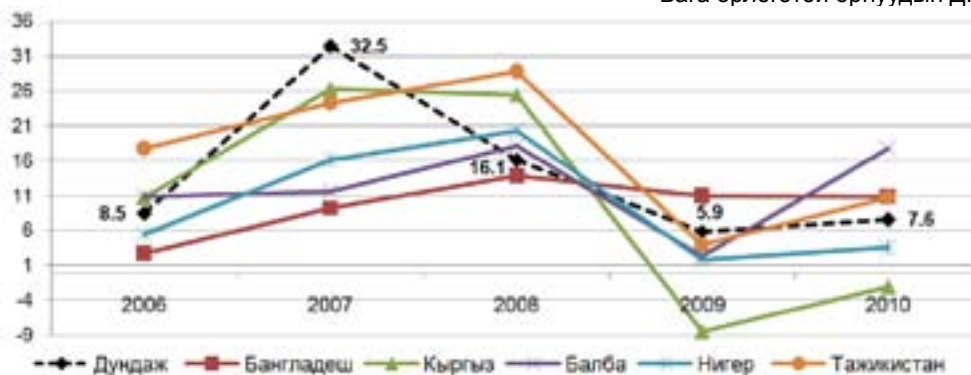
Хүснэгт 1. **Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн**³ (оны үнээр, триллион ам.доллараар)

Орнууд	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Дэлхийн дундаж	45,659.7	49,503.6	55,840.4	61,290.9	58,074.1	63,257.0
Бага орлоготой орнууд (1,005 \$ буюу түүнээс доош)						
Буурай орнуудын дундаж	238.2	260.6	306.0	364.6	387.3	419.2
Бангладеш	60.3	62.0	68.4	79.5	89.4	100.4
Кыргыз	2.5	2.8	3.8	5.1	4.7	4.6
Балба	8.1	9.1	10.3	12.6	12.9	15.7
Нигер	3.4	3.6	4.3	5.4	5.3	5.5
Тажикистан	2.3	2.8	3.7	5.2	5.0	5.6
Дунд орлоготой орнууд (1,006 – 3,975 \$)						
Хөгжиж байгаа орнуудын дундаж	2,104.1	2,513.3	3,109.1	3,503.1	3,570.1	4,323.0
Молдав	3.0	3.4	4.4	6.1	5.4	5.8
Монгол	2.5	3.4	4.2	5.6	4.6	6.2
Филиппин	103.1	122.2	149.4	173.6	168.3	199.6
Украин	86.1	107.8	142.7	180.0	117.2	137.9
Вьетнам	52.9	60.9	71.0	91.1	97.2	106.4
Дундаас дээш орлоготой орнууд (3,976 – 12,275 \$)						
Хөгжилтэй орнуудын дундаж	7,416.7	8,820.5	10,924.2	13,301.0	12,709.3	15,319.1
Бразил	882.2	1,088.9	1,366.0	1,652.6	1,594.5	2,087.9
Чили	118.2	146.8	164.3	170.1	160.9	212.7
Казахстан	57.1	81.0	104.9	133.4	115.3	149.1
Малайз	138.0	156.6	186.8	222.7	192.9	237.8
ОХУ	764.0	989.9	1,299.7	1,660.8	1,222.0	1,479.8
Өндөр орлоготой орнууд (12,276 \$ буюу түүнээс дээш)						
Хөгжингүй орнуудын дундаж	35,901.5	37,910.4	41,503.8	44,127.6	41,418.2	43,239.9
Хорват	44.8	49.9	59.3	69.9	63.4	60.9
Унгар	110.3	112.5	136.1	154.2	126.6	128.6
Польш	303.9	341.7	425.3	529.4	430.6	469.4
Эстони	315.6	356.6	384.9	476.3	372.7	434.7
Словени	35.7	38.9	47.3	54.6	49.1	46.9

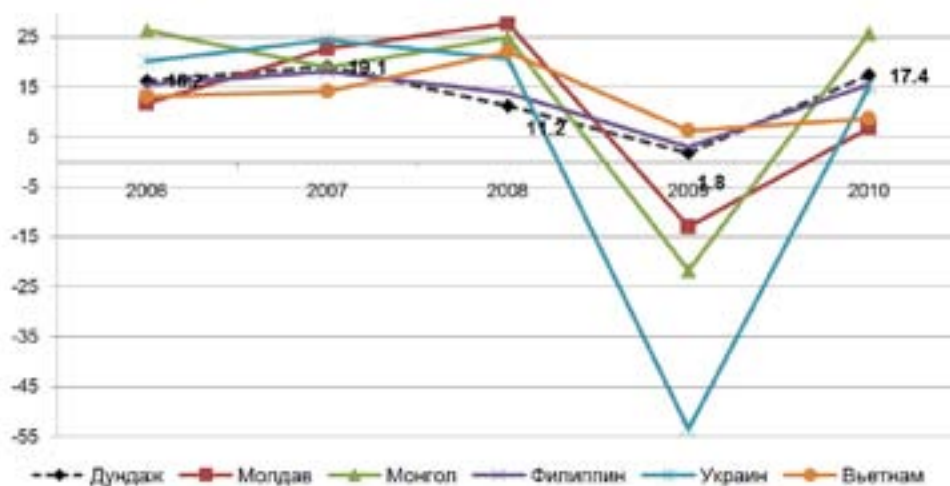
³ World Development Indicators 2012 - <http://data.worldbank.org/sites/default/files/wdi-2012-ebook.pdf>

Хүснэгт 1 -ээр харьцуулсан мэдээллийг Зураг 1 -4 - т үзүүлээ.

Бага орлоготой орнуудын ДНБ

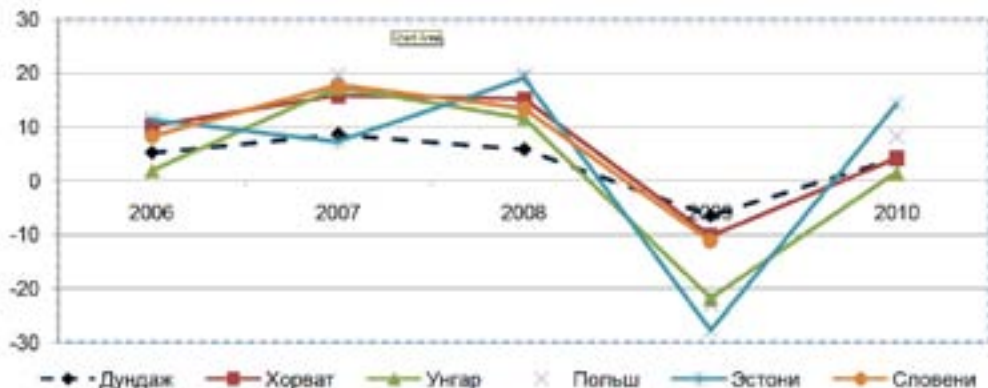
Дунд орлоготой орнуудын ДНБ

Дундаас дээш орлоготой орнуудын ДНБ

Өндөр орлоготой орнуудын ДНБ

Зураг 1 -ээс харахад бага орлоготой улс орнуудын ДНБ -ийн өсөлтөд 2009 оны эдийн засгийн хямрал харьцангуй бага нөлөөлсөн байна. Учир нь ДНБ -ийн өсөлтөд нөлөөлөхүйц голлох салбар харьцангуй цөөн байсантай холбоотой юм. Харин дунд, дундаас дээш болон өндөр орлоготой улс орны хувьд ДНБ-ийн өсөлтөд эдийн засгийн хямрал хүчтэй нөлөөлсөн байна. Учир нь ДНБ-ийн өсөлтийг бий болгодог гол салбарын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний зах зээлийн үнэд савалгаа үүссэнтэй холбоотой юм.

2. Эдийн засгийн өсөлт болон 1 хүнд ногдох ДНБ-ийн харьцуулалт

Дэлхийн банкнаас улсуудын ДНБ -ний жил бүрийн өсөлтийн хувийг тооцохдоо тухайн улсын мөнгөн тэмдэгтийн зах зээлийн үнэд суурилдаг байна. Нийт дүнг тооцохдоо зэрэгцүүлсэн үнэ болох 2000 ам.долларт суурилан тооцсон байна. Манай улсын хувьд ДНБ -нийг Үндэсний статистикийн газрын дарга, Сангийн сайдын 2007 оны 7 дугаар сарын 9-ний өдрийн 101/203 тоот тушаалын хавсралтаар баталсан Дотоодын болон үндэсний нийт бүтээгдэхүүн тооцох аргачлалын дагуу улирал тутам ҮСХ-ноос тооцдог байна.^{4*}

Хүснэгт 2. Эдийн засгийн өсөлт болон 1 хүнд ногдох ДНБ-ийн харьцуулалт⁵

Орнууд	ЭЗӨ (хувиар)			1 хүнд ногдох ДНБ (ам.доллараар)		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Дэлхийн дундаж	1.4	-2.3	4.2	9,097.1	8,520.3	9,174.9
Бага орлоготой орнууд (1,005 \$ буюу түүнээс доош)						
Буурай орнуудын дундаж	5.6	4.7	5.9	477.3	496.6	526.4
Бангладеш	6.2	5.7	6.1	546.9	607.8	674.9
Кыргыз	8.4	2.9	-1.4	966.4	871.2	847.3
Балба	6.1	4.4	4.6	435.0	438.2	524.8
Нигер	8.7	-1.2	8.8	371.6	351.3	357.7

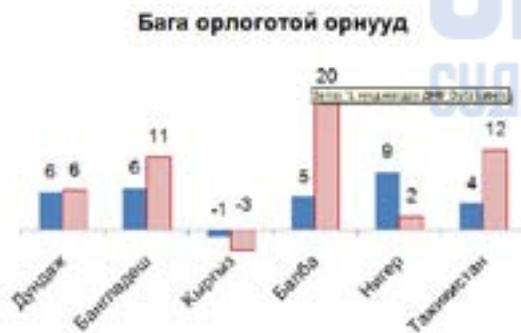
⁴ Дэлхийн банкнаас гаргасан хамгийн сүүлийн судалгааны үзүүлэлт.

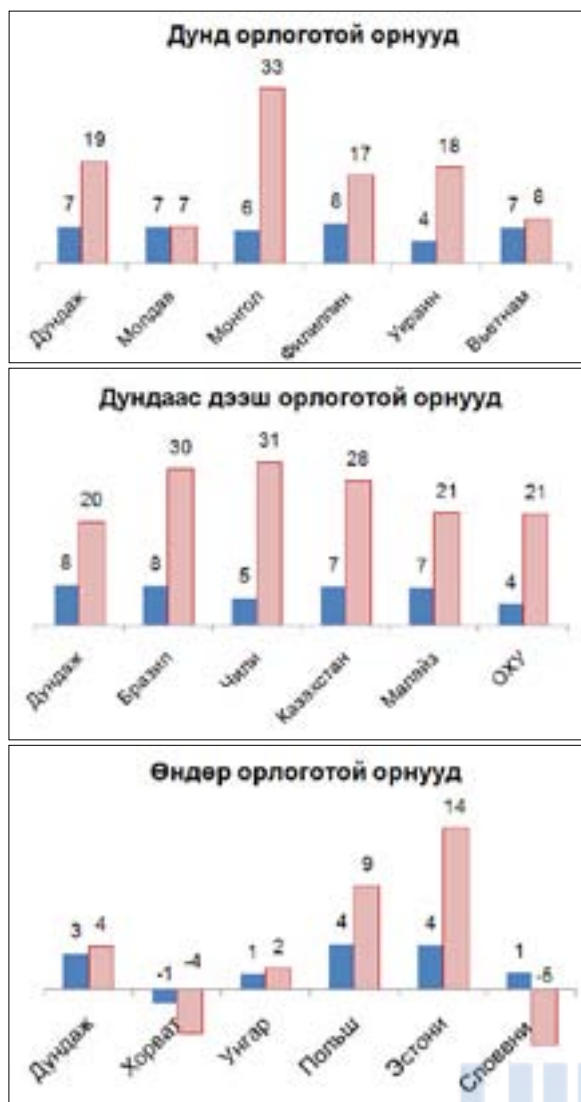
⁵ <http://data.worldbank.org/indicator>

Тажикистан	7.8	7.9	3.8	771.3	733.9	820.0
Дунд орлоготой орнууд (1,006 – 3,975 \$)						
Хөгжиж байгаа орнуудын дундаж	5.2	5.4	7.0	1,434.4	1,439.4	1,716.4
Молдав	7.8	-6.0	6.9	1,696.0	1,525.5	1,630.8
Монгол	8.9	-1.3	6.4	2,108.1	1,690.4	2,249.8
Филиппин	4.2	1.1	7.6	1,925.2	1,835.6	2,140.1
Украин	2.3	-14.8	4.2	1,401.2	1,286.2	1,424.6
Вьетнам	6.3	5.3	6.8	3,891.0	2,545.5	3,006.9
Дундаас дээш орлоготой орнууд (3,976 – 12,275 \$)						
Хөгжилтэй орнуудын дундаж	6.0	1.9	7.8	5,499.2	5,218.5	6,247.3
Бразил	5.2	-0.6	7.5	8,628.0	8,251.1	10,710.1
Чили	3.7	-1.7	5.2	10,165.8	9,487.0	12,431.0
Казахстан	3.3	1.2	7.3	8,513.6	7,164.7	9,131.8
Малайз	4.8	-1.6	7.2	8,099.2	6,902.2	8,372.8
ОХУ	5.2	-7.8	4.0	11,700.2	8,614.7	10,439.6
Өндөр орлоготой орнууд (12,276 \$ буюу түүнээс дээш)						
Хөгжингүй орнуудын дундаж	0.2	-3.8	3.1	39,670.8	36,971.2	38,352.4
Хорват	2.2	-6.0	-1.2	15,767.1	14,322.6	13,773.6
Унгар	0.9	-6.8	1.3	15,364.7	12,634.6	12,863.2
Польш	5.1	1.6	3.9	13,885.6	11,285.3	12,294.2
Эстони	4.2	0.2	3.8	18,202.8	13,900.6	15,836.0
Словени	3.6	-8.0	1.4	27,015.1	24,051.0	22,893.3

Хүснэгт 2 -т тухайн улсын эдийн засгийн өсөлт нь нэг хүнд ногдох ДНБ-дээ хэрхэн нөлөөлж байгаа талаарх харьцуулсан мэдээллийг оруулсан бөгөөд үүнийг зургаар үзүүлбэл:

Зураг 5. Эдийн засгийн өсөлт болон 1 хүнд ногдох ДНБ -ийн харьцуулалт (хувиар, 2010 он)

(Хар багана - Эдийн засгийн өсөлтийн хувь, цайвар багана - 1 хүнд ногдох ДНБ -ийн өсөлтийн хувь)

Зураг 5 -аас харахад статистик тооцооллоор эдийн засгийн өсөлт их, бага байхаас үл хамааран эдийн засаг өсөлт нэмэгдэхийн хирээр нэг хүнд ногдох ДНБ нэмэгдэж байна. Гэвч бодит байдал дээр нэг хүнд ногдож буй ДНБ -ийн өндөр өсөлт нь иргэдийн амьжиргааны түвшинд тэр бүр сайнаар нөлөөлөхгүй байна. Үүнийг судалгааны 3 дах хэсгийн хүснэгтэд үзүүлсэн эдийн засгийн өсөлтийн хувь болон ядуурлын үзүүлэлт, жини индексийн харьцаанаас харж болохоор байна.

3. Эдийн засгийн өсөлт болон өрхийн орлогын харьцааХүснэгт 3. Эдийн засгийн өсөлт⁶ (хувиар)

Орнууд	Эдийн засгийн өсөлт	Ядуурал	Gini index
Бага орлоготой орнууд (1,005 \$ буюу түүнээс доош)			
Бангладеш /2010/	6.1	31.5	32,1
Кыргыз /2009/	-1.4	31.7	36,2
Балба /2010/	4.6	25.2	32,8
Нигер /2007/	3.4	59.5	34
Тажикистан /2009/	7.9	46.7	30,8
Дунд орлоготой орнууд (1,006 \$ - 3,975 \$)			
Молдав /2010/	6.9	21.9	33,0
Монгол /2008/	8.9	35.2	36,5
Филиппин /2009/	1.1	26.5	43,0
Украин /2008/	2.3	2.9	27,5
Вьетнам /2008/	6.3	14.5	35,6
Дундаас дээш орлоготой орнууд (3,976 \$ - 12,275 \$)			
Бразил /2009/	-0.6	21.4	54,7
Чили /2009/	-1.7	15.1	52,1
Казахстан /2009/	1.2	8.2	29,0
Малайз /2009/	-1.6	3.8	46,2
ОХУ /2006/	8.2	11.1	42
Өндөр орлоготой орнууд (12,276 \$ буюу түүнээс дээш)			
Хорват	-1.2	18.0	33,7
Унгар	1.3	13.9	31,2
Польш	3.9	10.6	34,2
Эстони	3.8	17,5	31,3
Словени	1.4	12,3	28,4

Хүснэгтэт үзүүлсэн харьцуулсан мэдээллээс үзэхэд 2009 онд Тажикистаны эдийн өсөлт 7,9 хувьтай, Казахстаны эдийн засгийн өсөлт тус онд 1,2 байсан байна. Өөрөөр хэлбэл, 2009 онд тус хоёр орны эдийн засгийн өсөлтөд маш өндөр зөрөө харагдаж байна. Гэтэл тус онд харгалзах Тажикистан улсын ядуурлын үзүүлэлт 46,5 хувьтай байгаа бол эдийн засгийн өсөлт нь алдагдалтай гарсан Казахстан улсын хувьд ядуурлын үзүүлэлт 8,2 хувь байна.

Энэ нь эдийн засгийн өсөлт иргэдийн амьжиргааны түвшинг өөрчлөхөд голлох нөлөө

⁶ <http://data.worldbank.org/indicator>

үзүүлэхгүй байна. Өөрөөр хэлбэл орлогын тэгш хуваарилалт бодлогын түвшинд алдагдсан улс орны хувьд эдийн засаг хичнээн өсөөд ч тэр бүр иргэдийн амьдралд эерэгээр нөлөөлж чадахгүй байгаа бодит жишээг харуулж байна. Үүнийг нөгөө талаас орлогын тэгш бус хуваарилалтыг хэмждэг жини индексээр харуулж болох юм. Орлого нийгмийн бүх иргэдэд тэгш хуваарилагдах үнэмлэхүй нөхцлийг жинийн индексээр “0” утгатай гэж үзнэ. Гэхдээ бодит амьдралд жини индекс хэзээ ч 0 -тэй тэнцэхгүй буюу орлого нийгмийн бүх гишүүдэд ижил хуваагдах боломжгүй юм.

Судалгаанд сонгож авсан орнуудын жини индексийн дундаж нь 36.2 байна. Жинийн индексийн хэдий хэмжээгээр өснө тухайн оронд орлогын тэгш бус хуваарилалт буюу баян хоосны ялгаа тэр хэрээр их байна гэдгийг харуулна. Өөрөөр хэлбэл, орлого буюу эдийн засгийн өсөлт нийгмийн цөөн хэдхэн бүлэгт хуримтлагдаж байгааг харуулдаг. Тиймээс судалгааны үр дүнгээр харагдсан эдийн засгийн өсөлт иргэдэд нөлөөлөхгүй байгаагийн гол шалтгаан нь орлого тэгш бус хуваарилагдаж байгаагаас үүсэлтэй юм. Үүнийг дээрх хүснэгтэд байгаа жинийн индексийн тоон үзүүлэлтээс харж болно. Эдийн засгийн өсөлтийг иргэдийн амьдралд бодитойгоор нөлөөлүүлэхийн тулд жинийн индексийг бууруулахын төлөө шийдвэр гаргагч, бодлого боловсруулагчид зөв бодлого боловсруулж, хэрэгжилтийг хангах шаардлагатай байна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН